

*Теремецький В. І.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права і процесу
Тернопільського національного економічного університету*

*Муляр Г. В.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Анотація. Стаття розкриває сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Актуальність дослідження обумовлена тим, що незважаючи на вклад учених в розроблення тематики адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, виявили проблеми й означили нові напрями оновлення стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Тому метою статті є визначення сучасного стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Доведено, що адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я є системою дій уповноважених суб'єктів, що передбачає цілеспрямований вплив на забезпечення реалізації права на охорону здоров'я за допомогою норм права, засобів, форм, методів адміністративно-правового впливу. Запропоновано розглядати реалізацію права на охорону здоров'я як процес перетворення юридично можливої поведінки, закріпленої в нормі права на фактичну дію суб'єкта щодо підтримки збереження фізіологічного, психологічного здоров'я, працездатності, соціальної активності, тривалості життя. Підкреслено, що правова природа реалізації права на охорону здоров'я має змішаний характер, який базується на публічних і приватних засадах. Визначено, що сучасний прояв адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я полягає саме в застосуванні заходів щодо запобігання виникненню й поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Аргументовано, що сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я потребує подальшого наукового дослідження й удосконалення, зокрема в напрямі розроблення правового регулювання правовідносин, що виникають під час пандемії особливо небезпечної інфекційної хвороби; встановлення системи уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення реалізації права на охорону здоров'я; подолання розпорошеності й великої кількості нормативних актів у сфері охорони здоров'я шляхом їх систематизації, можливо і за допомогою інструментарію кодифікації.

Ключові слова: адміністративне забезпечення, право на охорону здоров'я, реалізація права, уповноважений суб'єкт.

Постановка проблеми. Оцінювання стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я може бути здійснено шляхом аналізу статистичних даних щодо громадського здоров'я в Україні. Зокрема, на поча-

ток 2018 року в країні проживало 244 000 ВІЛ-позитивних людей; у цей період кількість уперше зареєстрованих захворювань на туберкульоз, включно з його рецидивами, становила 26 321 випадок [1]. Водночас Україна посідає перше місце за масштабами поширення ВІЛ-інфекції та туберкульозу в Європі. Такий стан охорони здоров'я у державі потребує уваги фахівців різних галузей науки, зокрема й правознавців. Одним з напрямів правової охорони здоров'я є адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Для визначення напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я необхідно з'ясувати його сучасний стан і проблематику.

Адміністративно-правова охорона здоров'я була предметом дослідження З. С. Гладуна («Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я за законодавством України», 2014 [2]), Д. О. Гомона («Сутність адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я», 2015 [3]), К. О. Крут («Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю у сфері охорони здоров'я» [4]), Г. М. Сарибасової («Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я: телеологічний підхід та систематизація» [5]) та інших науковців. Незважаючи на вклад учених у розроблення тематики адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, виявили проблеми й означили нові напрями оновлення стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Тому ця тема є актуальною й потребує окремого дослідження.

Мета статті – визначити сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: з'ясувати сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, сформулювати поняття «реалізація права на охорону здоров'я» й охарактеризувати сучасний стан його правового забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення реалізації права на охорону здоров'я є одним з основоположних завдань держави. Тому Д. О. Гомон справедливо вказує, що стан здоров'я населення є інтегральним показником соціальної орієнтованості суспільства, соціальних гарантій, які характеризують ступінь відповідальності держави перед своїми громадянами [3, с. 66]. Схожою є думка З. С. Гладуна, який зазначає, що охорона громадського здоров'я («здоров'я населення»)

є однією з внутрішніх функцій сучасної держави, частина її гуманітарної й соціальної політики [2, с. 105]. Аналогічний підхід простежується в науковій праці К. О. Крут, в якій охорона життя й здоров'я людини розглядається як один із пріоритетних напрямів діяльності держави, орієнтований на збереження найвищих соціальних цінностей [4, с. 9]. Погоджуючись із цим, зауважимо, що формування умов охорони здоров'я й засобів реалізації права на охорону здоров'я є окремими напрямами реалізації ст. 3 Конституції України [6]. Здоров'я людини є абсолютною цінністю, на забезпечення якої держава спрямовує свою діяльність. Зокрема, про це свідчить прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [7], спрямованого саме на адміністративне забезпечення охорони здоров'я.

Незважаючи на важливість однозначного розуміння й правильного вживання поняття «адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я» воно недостатньо досліджено в науковій літературі. Зауважимо, що вчені часто застосовують схожі або близькі за своїм змістом поняття. Так, В. В. Карлаш вказує, що «в правовому регулюванні у сфері охорони здоров'я фактично можна виділити дві взаємопов'язані частини: державне регулювання організації охорони здоров'я; державне регулювання здійснення права на охорону здоров'я» [8, с. 23]. З наведеним можна погодитися лише частково, оскільки позиція автора обмежується сферою державного управління.

О. М. Гумін і Є. В. Пряхін пропонують розуміти сутність адміністративно-правового забезпечення в широкому й вузькому значеннях. Так, у широкому значенні науковці розуміють його як упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, а у вузькому – залежно від сфери суспільних відносин, які потребують забезпечення. Крім того, науковці виділяють такі основні елементи адміністративно-правового забезпечення: об'єкт адміністративно-правового забезпечення, суб'єкт адміністративно-правового забезпечення, норми права (норми адміністративного права), адміністративно-правові відносини, гарантії, заходи, засоби, форми і методи адміністративно-правового забезпечення [9, с. 49]. Отже, можна виокремити адміністративно-правове забезпечення організації охорони здоров'я й адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Зауважимо, що ці дві категорії можуть досліджуватися і як самостійні об'єкти, і сукупно. Якщо застосовувати широкий підхід, то адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я – це система дій уповноважених суб'єктів, що передбачає цілеспрямований вплив на забезпечення реалізації права на охорону здоров'я за допомогою норм права, засобів, форм, методів адміністративно-правового впливу. Незважаючи на первинність адміністративно-правової природи цього поняття воно має комплексний характер, оскільки реалізація права на охорону здоров'я охоплює й приватні правовідносини, що будуть підпадати під відповідне адміністративно-правове забезпечення. Для розмежування адміністративно-правового забезпечення публічної й приватної сфери доцільно виокремити безпосередньо поняття реалізації права на охорону здоров'я.

У Національній стратегії у сфері прав людини визначено напрям забезпечення права на охорону здоров'я. Метою Стратегії є забезпечення рівного доступу до високоякісної медич-

ної допомоги, профілактика, раннє виявлення й ефективне лікування захворювань [10]. Аналізуючи норми стратегії, можна виділити такі елементи реалізації права на охорону здоров'я: доступ до медичної допомоги, профілактика захворювань. Зауважимо, що право на охорону здоров'я реалізується через низку конституційно закріплених заходів прав людини [11, с. 406], що безпосередньо здійснюються в межах адміністративно-правового забезпечення права на охорону здоров'я. Узагальнюючи, зазначимо, що реалізація права на охорону здоров'я – це процес перетворення юридично можливої поведінки, закріпленої в нормі права, на фактичну дію суб'єкта щодо підтримання, збереження фізіологічного, психологічного здоров'я, працездатності, соціальної активності, тривалості життя. Можливість реалізації цього права обумовлена як діями людини щодо збереження власного життя, здоров'я, так і системою дій уповноважених суб'єктів. Тому й правова природа реалізації права на охорону здоров'я має змішаний характер, що базується на публічних і приватних засадах.

Пандемія COVID-19 стала певною перевіркою системи охорони здоров'я в усіх країнах світу й надала можливість з'ясувати сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я в Україні. Наша країна опинилась у вкрай скрутному становищі, зокрема й через незавершеність медичної реформи, яка під час першого етапу своєї реалізації зазнала нещадної критики як з боку практичних працівників, так і від науковців. Крім того, давно назріла необхідність систематизації сучасного законодавства у сфері охорони здоров'я [5, с. 72]. Тому цілком логічно, що для подолання можливості поширення хвороби під час пандемії держава використала саме механізми адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. Зокрема, 11 березня 2020 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [12], згідно з якою на всій території України з 12 березня по 24 квітня 2020 року запроваджено карантин з відповідними заборонами, що передбачають навіть обмеження прав людини.

Заходи, що вживаються українським урядом, цілком співвідносяться зі змістом Концепції розвитку системи громадського здоров'я, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 1002-р. Відповідно до цього документу «здоров'я населення є однією з найбільших цінностей, необхідною умовою для соціально-економічного розвитку країни» [13]. Тому план заходів щодо подолання пандемії є цілком обґрунтованим. Так, задля забезпечення реалізації права на охорону здоров'я були обмежені права людини на вільне переміщення, здійснення підприємницької діяльності, перевезення пасажирів, очне отримання освіти, проведення масових зборів, припинення постачання комунальних послуг, перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу, тощо. Ці обмеження одразу викликали обговорення питання щодо правомірності звуження конституційних прав особи.

Незважаючи на такі дискусії зауважимо, що можливість обмеження пересування закладена у ч. 1 ст. 33 Конституції України, обмеження поширення неправдивої інформації про пандемію встановлена у ч. 3 ст. 34 Конституції України, обмеження права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи й демонстрації містить ч. 2 ст. 39 Конституції України

[6]. Тому застосування адміністративно-правового забезпечення реалізації права охорони здоров'я у вигляді обмежень є допустимим. Інша справа, що обмеження конституційних прав передбачає прийняття закону Верховною Радою України. Крім того, такі повноваження не належать до компетенції Кабінету Міністрів України, що передбачено розділом IV Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [14]. Отже, окремі положення постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [12], не відповідають Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [14]. Попри це додаткові права Кабінету Міністрів України були закріплені в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [7] шляхом внесення змін до ст. 3 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо розширення повноважень Кабінету Міністрів України у сфері захисту населення від інфекційних хвороб [15]. Наведене підкреслює, що сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону потребує подальшого наукового дослідження й удосконалення, зокрема в напрямі розроблення правового регулювання правовідносин, що виникають під час пандемії особливо небезпечної інфекційної хвороби.

Сучасний прояв адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я полягає саме в застосуванні заходів щодо запобігання виникненню й поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Так, карантин віднесено до адміністративних і медико-санітарних заходів, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб (ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [15]). Отже, введення карантину є одним із проявів адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я.

До сучасних заходів адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я належить намагання відновити діяльність санітарно-епідеміологічної служби, яка з 2017 року увійшла до складу Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Уряд розглядає три можливі моделі роботи санітарно-епідеміологічної служби: 1) передати всі функції в розпорядження Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ); 2) діяльність служби у складі Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; 3) розподілити функції між МОЗ і Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, на кшталт того, як це є зараз [16]. Наведене вказує, що адміністративно-правове забезпечення охорони здоров'я потребує визначення уповноважених суб'єктів у цій сфері. Доцільно зазначити щодо існування розпорощених нормативних актів стосовно цього питання, що також вимагає систематизації.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження сучасного стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, доцільно запропонувати деякі висновки й міркування.

Отже, адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я – це система дій уповноважених суб'єктів, що передбачає цілеспрямований вплив на забезпечення реалізації права на охорону здоров'я за допомогою

норм права, засобів, форм, методів адміністративно-правового впливу. Реалізація права на охорону здоров'я – це процес перетворення юридично можливої поведінки, закріпленої в нормі права, на фактичну дію суб'єкта щодо підтримання, збереження фізіологічного, психологічного здоров'я, працездатності, соціальної активності, тривалості життя. Є потреба в подальшому науковому дослідженні й удосконаленні сучасного стану адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, для чого необхідно, зокрема, розроблення правового регулювання правовідносин, що виникають під час пандемії особливо небезпечної інфекційної хвороби; встановлення системи уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення реалізації права на охорону здоров'я; подолання розпорощеності й значної кількості нормативних актів у сфері охорони здоров'я шляхом їх систематизації, можливо, і за допомогою інструментарію кодифікації. Наведене підкреслює, що тематика адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я є актуальною й вимагає подальшого наукового вивчення.

Література:

1. Контроль захворювань / Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan>.
2. Гладун З. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я за законодавством України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 103–111.
3. Гомон Д. О. Сутність адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 66–67.
4. Крут К. О. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю у сфері охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС. 2017. 20 с.
5. Сарібасева Г. Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я : телеологічний підхід та систематизація. *Journalul juridic national: teorie și practică* Numărul. 2018. № 1–2 (29). С. 72–75.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30 березня 2020 р. № 540-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>.
8. Карлаш В. В. Механізми державного регулювання охорони здоров'я населення України : дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Харків : НУЦЗУ. 2020. 214 с.
9. Гумін О. М., Пряхін С. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.
10. Національна стратегія у сфері прав людини : Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015?find=1&text=%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80#w11>.
11. Назарко Ю. В. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 405–418.
12. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>.
13. Концепція розвитку системи громадського здоров'я : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249618799>.

14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18?find=1&text=%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80#w11>.
15. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14?find=1&text=%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82#w11>.
16. Реанімація СЕС – відновлення нагляду чи новий розплідник корупції : оцінки експертів і парламентарів. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/704-reanimatsiya-ses--vidnovlennya-naglyadu-chi-noviy-rozplidnik-koruptsiyi-otsinki-ekspertiv-ta-parlamentariv>.

Teremetskyi V., Muliar H. Current status of administrative and legal provision for the realization of the right to health care

Summary. The article reveals the current status of administrative and legal provision for the realization of the right to health care. The relevance of the study is due to the fact that the challenges associated with the COVID-19 pandemic, despite the contribution of scholars into the development of the topic of administrative and legal provision of health care, identified both existing problems and defined new necessary directions for updating the status of administrative and legal provision for the realization of the right to health care. Therefore, the objective of the article is to determine the current status of administrative and legal provision for the realization of the right to health care. It has been proved that administrative and legal provision for

the realization of the right to health care is the system of actions of authorized entities, which provides purposeful influence on ensuring the realization of the right to health care, using law norms, means, forms, methods of administrative and legal influence. The author has offered to consider the realization of the right to health care as the process of transformation of legally possible behavior enshrined in the law norm, into the actual action of the subject in supporting the preservation of physiological, psychological health, earning capacity, social activity, life expectancy. It has been emphasized that the legal nature of realizing the right to health care has a mixed nature, which is based on public and private principles. It has been determined that the modern manifestation of administrative and legal provision for the realization of the right to health care is precisely the implementation of measures related to the prevention of the emergence and spread of coronaviral disease (COVID-19). The author has argued that the current status of administrative and legal provision for the realization of the right to protection requires further scientific research and improvement, in particular in the direction of developing legal regulation of legal relations arising during the pandemic of a particularly dangerous infectious disease; establishing the system of authorized entities in the field of ensuring the realization of the right to health care; overcoming the dispersion and large number of regulatory acts in the health care sector through their systematization, and possibly through codification tools.

Key words: administrative provision, right to health care, realization of right, authorized entity.